

Łukasz Iluk
Katowice

Pole terminologiczne jako instrument konfrontacji leksyki prawnej dla celów leksykograficznych i translacyjnych

---

ABSTRACT

Terminological area as an instrument of legal lexis confrontation for lexicography and translation purposes

The article focuses on issues referring to the terminological equivalents occurring in the two separate legal systems. To describe the issue the following terminological field has been explored: juvenile, minor, and their german equivalents, as well as the inclusion and analysis of these terms in the bilingual specialist dictionary. The study involves the evaluation of the correctness of the proposed terms from a legal standpoint, and methodological assumptions to be included by lexicographers and translators in this area.

Keywords: terminological equivalence, law and legal terminology, methodology of comparative studies, comparison of legal systems.

Wstęp

Tłumaczenie tekstów prawnych oraz opracowywanie bilingwalnych słowników terminologii prawnej wymaga m.in. dobrej znajomości terminologii prawnej i zakresu znaczeniowego pojęć prawnych, które obowiązują w porządkach prawnych wyjściowych i docelowych. Jak zauważa Szemińska (2013: 41–42), tłumaczenie nie należy do grupy ekspertów z zakresu danej dziedziny, ponieważ nie są ani specjalistami ani praktykami, zajmującymi się daną materią zawodowo. Szemińska klasyfikuje tłumaczy jako niespecjalistów, nieposiadających wiedzy fachowej, niepracujących zawodowo, lecz mających jedynie styczność z daną dziedziną.

Ze względu na to, że tłumacze – co do zasady – nie są specjalistami w zakresie tłumaczeń tekstów prawnych, muszą sięgać do odpowiednich słowników, ponieważ sami mają ograniczoną możliwość przeprowadzenia wnikliwego badania terminologicznego. Z tego względu dwujęzyczne słowniki terminologiczne są ważnym, a niejednokrotnie jedynym źródłem informacji terminologicznej dla tłumacza.

W niniejszym artykule omawia się wybrane aspekty przekładu nazw w bilingwalnych słownikach języka prawniczego oraz metodologię ustalania ekwiwalencji leksykalnej za pomocą pola terminologicznego dla celów leksykograficznych i translacyjnych.

Jakość dwujęzycznych słowników prawniczych

Tłumacz sięga do dwujęzycznych słowników specjalistycznych zazwyczaj z pełnym przekonaniem, że podawane w nich ekwiwalencje są na tyle właściwe, że można je wykorzystać w procesie przekładu. Ponadto przekonanie to wzmacniają zapewnienia ich autorów, że opracowane hasła były weryfikowane przez specjalistów, w tym również od języka prawnego. Zazwyczaj gwarancje tego typu znajdują się we wstępie do słowników.¹ Skutkują one tym, że zwłaszcza mniej doświadczony tłumacz z własnej inicjatywy rzadko sprawdza adekwatność podanych w nich haseł. Tezę tę potwierdzają empiryczne badania Małgorzewicz (2012: 183 i n. i 2013: 88), z których jednoznacznie wynika, że mało wykwalifikowani tłumacze **bezkrytycznie** i nieumiejętnie korzystają ze źródeł leksykograficznych, a nawet są od nich uzależnieni.

Z przeprowadzonych przez de Groot'a i van Laer'a (2008: 1) analizy ponad 170 bilingwalnych słowników prawniczych wynika tymczasem, że oceniana przez nich jakość jest słaba, a nierzadko ekstremalnie zła. Do podobnych wniosków doszli w Polsce Gugała (2002) i Szemińska (2003: 55). Gugała (2002: 57) dochodzi wręcz do wniosku, że autorka analizowanego słownika ma rażące braki wiedzy w zakresie niemieckiego systemu prawnego, ponieważ nie rozróżnia działów prawa, w których występują zestawiane terminy w hasła słownikowym. Co więcej, propozycje przekładu wielu terminów przypominają zwykłe listy wyrazów. Wartość tego typu list ocenia de Groot (1999: 212) w następujący sposób: „Ein zweisprachiges juristisches Wörterbuch darf sich nicht darauf beschränken, lediglich Übersetzungsvorschläge ohne weitere Erläuterungen oder andere Hinweise zu geben. Solche 'Wörterlisten' sind ausschließlich als Gedächtnisstützen noch einigermaßen brauchbar”.

1| Np. Wielki słownik polsko-niemiecki pod redakcją Józefa Wiktorowicza i Agnieszki Frączek wymienia w stopce redakcyjnej z imienia i nazwiska osoby, które dokonały konsultacji terminów specjalistycznych. Co więcej, potwierdza się w niej, że opracowanie polsko-niemieckiej terminologii prawnej oparto również na bazie terminologicznej PolTerm. Podobne gwarancje znajdują się w słowniku Kilian (2000, S. VI): *Ażeby zapewnić możliwie najwyższą aktualność haseł i zapewnić fachowość tłumaczeń istotne dziedziny prawa zostały sprawdzone i zweryfikowane przez prawników specjalistów w tych dziedzinach.*

Dobry leksykon zdaniem de Groota (tamże, s. 213) w eksplicytny sposób powinien wymieniać konteksty, w jakich dany termin prawny jest używany. Pozwalają one użytkownikowi słownika względnie szybko ustalić miejsce danego pojęcia w systemie prawnym i za pomocą porównania upewnić się, czy oferowana propozycja przekładu może być wykorzystana w konkretnej sytuacji. Pogląd ten podziela Sandrini (1996: 145). Uważa on, że tylko właściwa analiza terminologiczna pod kątem translacyjnym może zagwarantować ekwiwalencję terminologiczną w translacie lub słowniku dwujęzycznym. Podobnego zdania jest Simonnoes (1999: 140), która uważa, że analiza systemu pojęciowego zarówno w języku wyjściowym jak i docelowym powinna poprzedzać proces translacji w celu ustalenia adekwatnych ekwiwalencji terminologicznych. Stopień adekwatności terminologicznej uzależniony jest według Jermol (2012: 61) od funkcji tekstu. Jeśli ma on funkcję normującą, to kongruencja semantyczna między nazwami musi być jak najdalej idąca.

Zasady konfrontacji terminów dla celów translacyjnych i leksykograficznych z perspektywy prawnika

W dalszej części zostanie pokazane, na jakie aspekty należy zwracać uwagę i jak należy postępować metodologicznie podczas porównania terminologii dwóch różnych systemów prawnych dla celów translacyjnych.

Wybór reprezentatywnego korpusu tekstów

Uzus terminów prawnych jest regulowany przez normy preskryptywne, dlatego do ustalania terminologicznych ekwiwalentów nie mogą służyć dowolne teksty specjalistyczne, tylko takie, które mają status aktów normatywnych, określających zakresy pojęć i zasady ich użycia. Status taki mają tylko teksty ustaw i ewentualnie orzeczenia najwyższych instancji sądowniczych, w których dokonuje się wykładni prawa, w tym znaczenie, formę i użycie terminów w sposób preskryptywny. Jednocześnie istotne jest uwzględnienie wszystkich dziedzin prawa, ponieważ te same nazwy w różnych systemach prawnych mogą mieć różną treść pojęciową lub też różne nazwy mogą zawierać podobne znaczenie. Według Kierzkowskiej (2002: 90) terminologia preskryptywna jest zdeterminowana, co oznacza, że na jej temat „tłumacz nie może dyskutować, ani nie może [...] podejmować własnej decyzji”.

Pole pojęciowe na potrzeby analizy

W każdym systemie prawnym obowiązują skomplikowane struktury pojęciowe. Z tego względu trudno stworzyć nie budzący zastrzeżeń system pojęć, tak jak to jest możliwe np. w naukach przyrodniczych. Z tego powodu według Arntz'a,

Picht'a i Mayera (2004: 107) bardziej przydatnym narzędziem do intra- i interlingwalnych badań terminologicznych jest pole terminologiczne.² Jego stosowanie pozwala precyzyjnie ustalić istniejące związki pojęciowe w wybranym zakresie. Analizy pól terminologicznych mają charakter punktowy i pomagają uporządkować nazwy w sposób przejrzysty oraz rozgraniczyć je semantycznie. Ponadto w analizach terminologicznych dwóch systemów prawnych według tych samych kryteriów, wykorzystanie pola terminologicznego pozwala stwierdzić, jak daleko zachodzi podobieństwo systemowe, które jest podstawą do oceny ekwiwalencji i synonimii na płaszczyźnie terminologicznej, a także pozwala odkryć różnice inter- i intralingwalne (Picht 1987: 38). Posługując się polem terminologicznym wychodzi się od danego pojęcia i poszukuje semantycznie pokrewnych nazw. W ten sposób pole pojęciowe konstytuowane jest przez nazwy, które wykazują tematyczne pokrewieństwo, tworząc często relatywnie luźną strukturę.

Stopień podobieństwa pojęciowego pozwala odróżnić następujące typy ekwiwalencji (Arntz/Picht 1991: 160): *pełna zgodność pojęciowa*, *częściowe pokrywanie się pojęć*, *inkluzja pojęciowa*, *całkowity brak ekwiwalencji*.

Pełna pojęciowa zgodność zachodzi wówczas, gdy definicje legalne danego pojęcia w dwóch porządkach prawnych pokrywają się całkowicie. W przypadku częściowego nakładania się pojęć decydująca jest część wspólna cech kongruentnych. Inkluzja pojęciowa polega na tym, że pojęcie z języka wyjściowego mieści się w obrębie pojęcia z języka docelowego, którego zakres jest znacznie szerszy niż w języku wyjściowym. Nakładanie się pojęć i inkluzja mogą być uznane jako podgrupy ekwiwalencji częściowej.

Przykład analizy pojęciowej za pomocą pola terminologicznego

Sposób analizy terminologii prawnej za pomocą pola zostanie zilustrowany na przykładzie nazw: *Minderjähriger*, *Jugendlicher* i *Heranwachsender* i ich polskich ekwiwalentów: *małoletni*, *nieletni* i *młodociany*. Przy tworzeniu tego pola zwrócono także uwagę na występujące w słownikach nazwy *dziecko* i *niepełnoletni*. Nie znalazły się one jednak w badanym polu terminologicznym, ponieważ pojęcie dziecka jest w istocie kategorią podrzędną do pojęcia małoletni, ma bowiem węższy zakres (zwykle wynikający z obniżenia wieku poniżej 18 lat). Nazwa *niepełnoletni* nie jest natomiast terminem prawnym, a potocznym.³

2] Powołując się na normę DIN 2342 (1989), Arntz/Picht/Mayer (2004:107) definiują pole pojęciowe w następujący sposób: „eine Menge von Begriffen, zwischen denen Beziehungen bestehen“. Według nich pole pojęciowe ma mniej spójną strukturę niż system pojęciowy.

3] Nazwa *niepełnoletni* nie jest terminem prawnym, chociaż należy nadmienić, że incydentalnie występuje ona w aktach normatywnych, por. art. 105 Kodeksu karnego

Powyższe nazwy tworzą pole terminologiczne, ponieważ mają wspólne minimum pojęciowe, które według Stolze (1999: 49) jest podstawą do analiz porównawczych. Ich wspólne minimum pojęciowe polega na tym, że określa się nimi osoby, które nie są pełnoletnie. Uwzględnienia w tym polu wymaga także nazwa *Heranwachsender* z następującego powodu: Zgodnie z definicjami legalnymi w niemieckim i polskim prawie karnym chodzi o osobę już pełnoletnią, która jednak ze względu na młody wiek jest traktowana w sposób szczególny, ponieważ jedną z podstawowych zasad prawa karnego jest pełnienie funkcji wychowawczej, zwłaszcza w stosunku do osób młodych. Fakt ten sprawił, że nazwa *Heranwachsender* została włączona do badanego pola terminologicznego, mimo że nie spełnia kryterium wiekowego.

Elementy tworzące to pole są wyrazami pochodnymi z wyraźną motywacją formalną i semantyczną. Uwzględniając kategorie składników, sposób ich zespolenia oraz motywy nazwotwórcze można stwierdzić, że pełna ekwiwalencja leksykalna zachodzi wyłącznie między *Minderjähriger* i *małoletni*. Polska nazwa *nieletni* nie ma odpowiednika formalnego, ponieważ w języku niemieckim nie istnieje wyraz **nichjährig*. Przyjmując ww. kryteria, należy uznać, że w przypadku nazw *młodociany* i *Jugendlicher* występuje różnica w motywacji semantycznej, ponieważ polska nazwa motywowana jest przez przymiotnik *młody*, a nie przez *młodzież* (*Jugend*), jak jego słownikowy ekwiwalent *Jugendlicher*. Ekwiwalencje terminologiczne komplikuje polisemia niemieckiego przymiotnika *jugendlich*, ponieważ jego prymarnymi odpowiednikami ze względu na podobieństwo motywacyjne są polskie przymiotniki *młodzieżowy* lub *młodzieńczy*, które w polszczyźnie nie mają statusu nazw prawnych. Podobnie jest w przypadku imiesłowu *heranwachsend(er)* i jego polskiego odpowiednika *dorastający*.⁴ Z leksykalnej perspektywy wynika, że tylko jedna para nazw z badanego pola wykazuje pełną ekwiwalencję formalną i znaczeniową. W pozostałych przypadkach brak jest ekwiwalencji pojęciowej ze względu na odmienną motywację semantyczną. Ustalone różnice wpłynęły negatywnie na precyzyjność opracowań leksykograficznych ww. terminów w słownikach dwujęzycznych.

Wielki słownik polsko-niemiecki (2008) podaje dla poszczególnych leksemów następujące ekwiwalenty: *małoletni* (s. 314) – *minderjährig*; *nieletni* (s. 389) – *minderjährig* lub *unmündig* oraz przykłady kolokacji: *nieletni przestępca* – *minderjähriger Krimineller*, *zatrudnianie nieletnich* – *Beschäftigung von Minderjährigen*⁵; *młodociany* (s. 340) – *jugendlich* lub *Heranwachsender*.

---

wykonawczego, art. 9 ust. 3 ustawy o ewidencji ludności i dowodach osobistych. Fakt ten należy uznać za brak konsekwencji ustawodawcy.

- 4] Por. przykłady w związkach wyrazowych: *jugendliche Frisur* = *młodzieżowa fryzura*, *jugendlicher Schwung* = *młodzieńczy zapał*; *heranwachsende Kinder* = *dorastające dzieci*, *heranwachsende Jugend* = *dorastająca młodzież*.
- 5] Niemiecki ekwiwalent *Beschäftigung von Minderjährigen* jest z prawnego punktu widzenia wadliwy – patrz tabela nr 1.

Podręczny słownik polsko-niemiecki (1999) podaje: *małoletni* (s. 304) – *minderjährig* i *unmündig*; *nietetni* (s. 357) – *minderjährig*, *unmündig* i *jugendlich*; *młodociany* (s. 322) – *jugendlich* lub *Jugend...* (jako człon złożenia nominalnego).

Słownik języka prawniczego i ekonomicznego Kilian (2000): *małoletni* (s. 156) – *minderjährig*; *nietetni* (s. 184) – *Jugendlicher*; *młodociany* (s. 165) – *Heranwachsender* dla kontekstów prawa karnego i kodeksu pracy.

Podane ekwiwalencje sugerują synonimię polskich i niemieckich nazw, to znaczy, że *małoletni*, *nietetni* i *młodociany* są semantycznie tożsame⁶ i mogą być użyte zamiennie. Podobnie rzecz się ma z nazwami niemieckimi. Jak zostanie to wykazane poniżej, nie są to terminy synonimiczne, mimo pozornej tożsamości pojęciowej. Jeśli dla jednego pojęcia ustawodawca tworzy dwie lub więcej nazw, to implikuje to określony cel, funkcję lub ścisły zakres użycia. Niedostateczna wiedza w tym zakresie sprawiła, że podane ekwiwalencje – nawet w słowniku specjalistycznym – są rażąco sprzeczne z prawnymi zasadami użycia tych nazw. Wobec powyższego podane ekwiwalencje wprowadzają użytkowników tych słowników w błąd.

Przyczyny wadliwie podanych ekwiwalencji wynikają z faktu, że opracowanie analizowanych haseł nie zostało oparte na prawnej analizie konfrontatywnej. W zasadzie ograniczono się do skalkowania motywów nazwotwórczych, zwłaszcza w takich przypadkach, w których motywacja semantyczna nazwy w języku wyjściowym jest transparentna.

Na nieadekwatność ekwiwalentów w badanym polu terminologicznym zwraca uwagę również Juskiewicz (2012: 5), która dokonała podobnej analizy na przykładzie języka polskiego i angielskiego. Z jej analizy wynikają podobne problemy translacyjne i leksykograficzne. Według niej angielskie słowniki prawnicze nie oferują informacji na tyle precyzyjnych, aby na ich podstawie świadomie dokonać wyboru adekwatnego terminu w języku docelowym. Co więcej, wskazuje na nadużywanie w słownikach polsko-angielskich nazwy *niepełnoletni*, która nie jest terminem prawnym. Ponadto, nieadekwatne ekwiwalencje podawane w słownikach bywają powielane w sposób niezamierzony i wykorzystywane przez autorów prac analitycznych. Na przykład Sycz (2011: 5) błędnie podaje, że „osobę nie posiadającą pełnej zdolności prawnej – dziecko, prawo karne nazywa osobą *nietetnią*”. Nie można zgodzić się z takim stwierdzeniem, ponieważ:

- 1) pojęcie dziecka w prawie karnym nie zostało w ogóle zdefiniowane i choć rzeczywiście występuje ono w kodeksie karnym, to jednak incydentalnie;
- 2) w polskim prawie karnym zdefiniowanymi pojęciami są: *nietetni* i *młodociany*, brak jest natomiast definicji legalnej *małoletniego* w rozumieniu

6] Według cytowanych słowników niemieckiej nazwie *minderjährig* odpowiadają *nietetni* i *małoletni* i odwrotnie *nietetni* – *minderjährig* i *jugendlich*. Słowniki nie podają natomiast kontekstów, w jakich te nazwy są ekwiwalentne.

prawa karnego, stąd w oparciu o wykładnię prawa za *małoletniego* (w znaczeniu ofiary przestępstwa) uznaje się osoby fizyczne, które nie uzyskały pełnoletności, czyli 18 lat;

- 3) w polskim, ale także w niemieckim systemie prawnym nie istnieje pojęcie pełnej zdolności prawnej. Używając go, Autorka – w sposób niezamierzony – sugeruje, że zdolność prawna może być niepełna (częściowa). Tymczasem każda rodząca się osoba fizyczna nabywa zdolność prawną, czyli możliwość bycia podmiotem praw i obowiązków. Nie ma więc zdolności prawnej częściowej lub pełnej. Zdolność prawna jest albo jej nie ma. Autorce prawdopodobnie chodziło o pełną zdolność do czynności prawnych, czyli możliwość nabywania praw i zaciągania zobowiązań (która może być pełna lub niepełna), ale jest wobec powyższego inną instytucją prawa niż zdolność prawna.

Rola definicji legalnych lub reguł interpretacyjnych w ustalaniu ekwiwalencji terminologicznej

Skoro nie można ustalić adekwatnych odpowiedników w oparciu o leksykalne znaczenie wyrazów, to w przypadku użycia wyrazów w funkcji terminów prawnych należy posłużyć się definicjami legalnymi, które precyzują ich znaczenie w określonych kontekstach prawnych i prawniczych. Prawna analiza tych pojęć potwierdza daleko idącą ekwiwalencję w zakresie ich intensji (Iluk, Ł. 2013). Pozornie implikuje ona możliwość alternatywnego ich użycia w różnych kontekstach. Zasady legislacji wykluczają jednak stosowanie synonimicznych nazw w przepisach prawnych, zatem różnic należy szukać nie w zakresie pojęć tych nazw, lecz w ich dystrybucji, którą sankcjonują stosowne przepisy.⁷

Repartycja nazw według ich dystrybucji

Opisując konfrontatywnie nazwy dla celów translacyjnych należy zwracać uwagę nie tylko na zakresy kongruencji pojęciowej, lecz także na dziedzinę prawa, w ramach której dane pojęcie jest definiowane. Okazuje się bowiem, że terminy synonimiczne pod względem pojęciowym, jak np. elementy badanego pola terminologicznego, cechuje ściśle określona dystrybucja. Pod tym pojęciem należy

7| Z przytoczonych §§ 182 i 235 niemieckiego kodeksu karnego wynika wyraźnie, że nawet ustawodawcy zdarza się naruszać zasady legislacji, wykluczające stosowania synonimicznych nazw w przepisach prawnych. Naruszenie to polega na tym, że generalnie pojęciem określającym ofiarę przestępstwa jest *Minderjähriger*, tymczasem ustawodawca wprowadza w § 182 także pojęcie *Jugendliche* jako określenie ofiar przestępstwa, w sytuacji gdy termin *Jugendlicher* został wcześniej zdefiniowany jako *nietetni sprawca przestępstwa*.

rozumieć wszystkie obszary, w tym dziedziny prawa, w których występuje dany termin. Jak to zostanie przedstawione w dalszej części, analiza dystrybucji terminów prawnych dostarcza ważnych wskazówek dotyczących ich prawidłowego stosowania. Dystrybucję analizowanych nazw w językach niemieckim i polskim przedstawiają poniższe tabele.

Tabela 1. Dystrybucja nazw osób niepełnoletnich w niemieckim porządku prawnym

Nazwy osób niepełnoletnich	Prawo karne	Prawo cywilne	Prawo rodzinne	Prawo pracy
Jugendlicher	występuje (wyłącznie jako sprawca przestępstwa)	brak	brak	występuje (pracownik w wieku 15–18 lat)
Minderjähriger	występuje (wyłącznie w charakterze ofiary przestępstwa)	występuje (także minderjähriges Kind, Kind – nie ukończone 18 lat)	występuje (także minderjähriges Kind, Kind – nie ukończone 18 lat)	brak
Heranwachsender	występuje (wyłącznie jako sprawca przestępstwa, 18–21 lat)	brak	brak	brak

Tabela 2. Dystrybucja nazw osób niepełnoletnich w polskim porządku prawnym

Nazwy osób niepełnoletnich	Prawo karne	Prawo cywilne	Prawo rodzinne	Prawo pracy
nietletni	występuje (wyłącznie jako sprawca przestępstwa)	brak	brak	brak
małoletni	występuje (wyłącznie w charakterze ofiary przestępstwa)	występuje (także małoletnie dziecko, dziecko jako pojęcia niezdefiniowane – nie ukończone 18 lat)	występuje (także małoletnie dziecko, dziecko jako pojęcia niezdefiniowane – nie ukończone 18 lat)	brak

Nazwy osób niepełnoletnich	Prawo karne	Prawo cywilne	Prawo rodzinne	Prawo pracy
młodociany	występuje (wyłącznie jako sprawca przestępstwa)	brak	brak	występuje (pracownik w wieku 16–18 lat)

Z analizy dystrybucji badanych nazw wynika, że w języku polskim i niemieckim pełna ekwiwalencja pojęciowa, funkcjonalna i dystrybucyjna zachodzi tylko w przypadku nazwy *Minderjähriger* i *małoletni*. W przypadku nazwy *Jugendlicher* i *nieletni* zachodzi wyłącznie ekwiwalencja funkcjonalna, ograniczona tylko do prawa karnego. W przypadku prawa pracy ekwiwalencja funkcjonalna zachodzi między *Jugendlicher* i *młodociany*, a nie – jak to podają słowniki – *Heranwachsender*. Użycie *Heranwachsender* w tekstach dotyczących zatrudniania osób niepełnoletnich jest sprzeczne z usankcjonowaną dystrybucją tego terminu, ponieważ jego stosowanie jest ograniczone do prawa karnego.

Dystrybucja nazw *nieletni* i *małoletni* oraz *Jugendlicher* i *Minderjähriger* w ramach prawa karnego wskazuje, że na ich poprawne użycie ma dodatkowo wpływ kryterium sprawstwa lub bycia ofiarą przestępstwa. Na ten istotny aspekt żaden słownik nie zwraca uwagi.

Analiza badanego pola terminologicznego potwierdza, że ekwiwalencja nie może polegać wyłącznie na semantycznej kongruencji nazw z dwóch różnych języków, tak jak to postulują Arntz/Picht/Mayer (2001: 148), lecz musi uwzględniać ich specyficzną dystrybucję. W innym artykule Arntz (2010: 19) prezentuje pogląd, że do podjęcia prawidłowych decyzji terminologicznych tłumacz nie potrzebuje zwykłych zestawień nazw, lecz przede wszystkim ich definicji i innych danych, nie precyzując, o jakie dane chodzi. Z powyższego wynika, że czynnikiem decydującym o poprawności wyboru ekwiwalentu jest informacja o jego dystrybucji. Słownik Kilian informacje te – co prawda – podaje, jednak niekonsekwentnie i niesystematycznie, np.:

Heranwachsender § 1. Abs. 2 JGG – *młodociany*; brak informacji o dystrybucji podanego ekwiwalentu w prawie polskim (Kilian (1996, 300);

młodociany (2000, 165): 1. (art. 115, § 10 kk)- *Heranwachsender*; brak ekwiwalentu *Jugendlicher*; 2. *pr.pracy* (art. 190 kp) *Heranwachsender i.S. des Arbeitsrechts*⁸, brak prawidłowego ekwiwalentu *Jugendlicher* (Kilian 1996: 323);

pozew (art. 187 kpc) – *Klageschrift, Klage* (Kilian 2000: 261); brak informacji o dystrybucji podanych ekwiwalentów w prawie niemieckim;⁹

8| Jak to już zostało wykazane wyżej, podana ekwiwalencja jest prawnie błędna.

9| W tym przypadku brak jest informacji o tym, że polski termin *pozew* inkluduje niemieckie terminy *Klageschrift* i *Antrag*.

Klage – pozew, powództwo; brak informacji o dystrybucji podanych ekwiwalentów w prawie polskim (Kilian 1996: 336).

Przykłady błędnych ekwiwalencji, wynikających z niewłaściwej dystrybucji

Ww. tabele unaoczniają zróżnicowaną dystrybucję terminów prawnych, którą sankcjonują normy preskryptywne poszczególnych dziedzin prawa. Błąd w dystrybucji translatu danej nazwy prawnej zachodzi wówczas, gdy przy jej przekładzie stosowany jest albo nie-termin albo termin specjalistyczny z innej dziedziny prawa niż w wyjściowym systemie prawnym. Nieuwzględnienie dystrybucji terminów prawnych potwierdzają następujące przykłady z praktyki translacyjnej lub słownika niemiecko-polskiego języka prawniczego i ekonomicznego Kilian:

odpowiedź na pozew – Klageerwiderung, a nie **Antwort auf die Klage*;

ojciec biologiczny – leiblicher Vater, a nie **biologischer Vater*;

młodociany (pracownik) – Jugendllicher, a nie **Heranwachsender*¹⁰ (Kilian 2000: 165);

Jugendarbeitslosigkeit – bezrobocie młodocianych, a nie **bezrobocie wśród młodzieży* (Kilian 1996: 323);

Jugendstrafanstalt – zakład karny dla młodocianych, a nie **zakład karny dla nieletnich* (Kilian 1996: 323);

Jugendarbeitsschutz – ochrona pracy młodocianych, a nie **ochrona pracy młodzieży* (Kilian 1996: 323);

Jugendkriminalität – przestępczość nieletnich, a nie **przestępczość wśród młodzieży* (Kilian, 1996: 323).

Niepoprawność powyższych propozycji przekładów polega właśnie na tym, że zastosowane terminy nie są pojęciami docelowego systemu prawnego, tylko potocznymi nazwami języka docelowego lub naruszają zasadę dystrybucji. Problem ten dostrzegł już de Groot (1999: 18), w swojej publikacji *Das Übersetzen juristischer Terminologie*, w której krytykuje stosowanie nazw potocznych w miejsce usankcjonowanych terminów prawnych.

Wnioski

W niniejszym artykule została zaprezentowana metoda, zgodnie z którą można ustalać odpowiedniki terminologiczne z różnych systemów prawnych dla celów leksykograficznych i tłumaczeniowych w sposób godny zaufania. W metodzie tej kluczowe znaczenie mają:

10| Nieadekwatność podanych w tym słowniku ekwiwalencji tych nazw polega na tym, że do ich utworzenia został wybrany termin prawa karnego, a nie prawa pracy.

- wybór reprezentatywnego korpusu tekstu,
- ustalenie dystrybucji terminów prawnych w całym systemie prawnym za pomocą pola terminologicznego,
- ustalenie bilingwalnej ekwiwalencji na podstawie definicji legalnych, a w przypadku ich braku eksplikacji kontekstowych¹¹,
- porównanie stopnia kongruencji pojęciowej,
- wybór strategii przekładu z uwzględnieniem kategorii składników, sposobu ich zespolenia i motywów nazwotwórczych (Iluk, J. 2012).

Literatura

- Arntz, Reiner (2002). „Zwischen Terminologievergleich und Rechtsvergleich: Das Rechtswörterbuch“. W: *Mitteilungen für Dolmetscher und Übersetzer* (MDÜ) 6/2002. S. 27–30.
- Arntz, Reiner (2010). „Juristisches Übersetzen zwischen Sprachvergleich und Rechtsvergleich“. W: *Lebende Sprachen* 1. S. 17–30.
- Arntz, Reiner/ Picht, Heribert/ Mayer, Felix (2004). *Einführung in die Terminologearbeit*. Hildesheim.
- De Groot, Gérard-Réne (1999). „Zweisprachige juristische Wörterbücher“. W: Sandrini, P. (red.) *Übersetzen von Rechtstexten. Fachkommunikation im Spannungsfeld zwischen Rechtsordnung und Sprache*. Tübingen. S. 203–227.
- De Groot, Gérard-Réne/ van Laer, Conrad J.P. (2006). „The Dubious Quality of Legal Dictionaries“. W: *International Journal of Legal Information*: Vol. 34, Iss. 1, Article 6. S. 65 – 86.
- Gugała, Paweł (2002). „Wörterbuch als Hilfe beim Übersetzen juristischer Texte“. W: Schatte, Ch. (red.) *Linguistische und didaktische Probleme der Translatorkik*. Poznań. S. 49–59.
- Iluk, Jan (2012). „Terminologia prawna i prawnicza z perspektywy translacyjnej“. W: *Studia Germanica Gedanensia* 27. S. 161–175.
- Iluk, Łukasz (2013). „Ustalanie ekwiwalencji terminów prawnych dla celów leksykograficznych i translacyjnych na przykładzie pola terminologicznego małoletni, nieletni i młodociany i ich odpowiedników w języku niemieckim“. W: *Studia Germanica Gedanensia* 29. S. 112–123.
- Jermol, Ada G. (2012). „Übersetzen von Rechtstexten – einige didaktische Hinweise“. W: *Lebende Sprachen* 57/1. S. 53–73.
- Juszkiewicz, Hanna (2012). „Małoletnim młodociany, nieletni... czyli polska terminologia prawna związana z wiekiem w kontekście tłumaczeń angielsko-polskich“. W: *Biuletyn Linguana* 4. S. 5–8.
- Kierzkowska, Danuta (2002). *Tłumaczenia prawnicze*. Warszawa.

11| Inne przepisy, zawierające daną nazwę: wykładnia prawa, orzeczenia sądów.

- Kilian, Alina (1996). *Słownik języka prawniczego i ekonomicznego niemiecko-polski*. Warszawa.
- Kilian, Alina (2000). *Słownik języka prawniczego i ekonomicznego, polsko-niemiecki*. Warszawa.
- Małgorzewicz, Anna (2012). *Die Kompetenzen des Translators aus kognitiver und translationsdidaktischer Sicht*. Wrocław.
- Małgorzewicz, Anna (2013). „Socjokognitywna kompetencja tłumacza w procesie translacji”. W: *Lingwistyka Stosowana* 8. S. 81–91.
- Morgenroth, Klaus (1987). „Die Vermittlung betriebswirtschaftlicher Fachterminologie”. W: *Fremdsprachen lehren und lernen, Bd.16*. S. 111–132.
- Picht, Heribert (1997). „Erarbeitung und Anwendung begrifflicher Strukturierungen”. W: *Hermes, Journal of Linguistics*, 18. S. 33–50.
- Podręczny słownik polsko-niemiecki* (ed. A. Bzdęga, J. Chodera, S. Kubica). Warszawa 1999, wydanie XVII.
- Sandrini, Peter (1996). *Terminologearbeit im Recht / Deskriptiver begriffsorientierter Ansatz vom Standpunkt des Übersetzers*. Wien.
- Simonnoes, Ingrid (1999). „Zur Frage der rechtskulturellen Unübersetzbarkeit anhand eines Vergleichs zwischen Norwegen und Deutschland”. W: Eriksen, L./ Luttermann, K. (red.) *Juristische Fachsprache. Kongressberichte des 12th European Symposium on Language for Special Purposes*. Brixen. S. 139–156.
- Stolze, Radegundis (1999). „Expertenwissen des juristischen Fachübersetzers”. W: Sandrini, P. (red.) *Übersetzen von Rechtstexten – Fachkommunikation im Spannungsfeld zwischen Rechtsordnung und Sprache*. Tübingen. S. 45–62.
- Szemińska, Weronika (2013). *Sposoby reprezentacji wiedzy specjalistycznej w słowniku dla tłumacza*. Warszawa. Praca doktorska (dostęp 15.09.2014).
- Sycz, Joanna (2011). „Umiejętne konsultowanie źródeł jako istotna kompetencja tłumacza”. W: *VI Międzynarodowa Konferencja Edukacyjna Ustroń/Gliwice*. (dostęp 10.09.2014).
- Wiktorowicz, Józef/ Frączek, Agnieszka (red.). *Wielki słownik polsko-niemiecki*. Warszawa.